

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI KAMBAG'ALLIKNI
QISQARTIRISH VA BANDLIK VAZIRLIGI
XODIMLARINING MALAKASINI OSHIRISH MARKAZI**

ISSN. 3060-4982

№ 2 (9) 2026

INSON KAPITALI VA MEHNATNI MUHOFAZA QILISH

**ILMIY-AMALIY ELEKTRON
JURNAL**

TOSHKENT - 2026

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
KAMBAG‘ALLIKNI QISQARTIRISH VA BANDLIK VAZIRLIGI**

**KAMBAG‘ALLIKNI QISQARTIRISH VA BANDLIK VAZIRLIGI
XODIMLARINING MALAKASINI OSHIRISH MARKAZI**

ISSN. 3060–4982

№ 2 (9), 2026

**"INSON KAPITALI VA MEHNATNI MUHOFAZA QILISH"
ILMIY–AMALIY ELEKTRON
JURNAL**

**"ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ КАПИТАЛ И ОХРАНА ТРУДА"
НАУЧНО–ПРАКТИЧЕСКИЙ ЭЛЕКТРОННЫЙ
ЖУРНАЛ**

**"HUMAN CAPITAL AND OCCUPATIONAL SAFETY"
SCIENTIFIC AND PRACTICAL ELECTRONIC
JOURNAL**

TOSHKENT – 2026

*Kambag'allikni qisqartirish va bandlik vazirligi xodimlarining malakasini oshirish markazi
"Inson kapitali va mehnatni muhofaza qilish" ilmiy-amaliy elektron jurnal*

Bosh muharrir:
Raxmonov Abduxalil Xomidovich
Kambag'allikni qisqartirish va bandlik vazirligi xodimlarining malakasini oshirish markazi direktori

Bosh muharrir o'rinbosari:
Nurmamatova Rahima Rahmanovna
Texnika fanlari doktori (DSc), professor – Mehnatni muhofaza qilish kafedrasi mudiri

Mas'ul kotiblar:
Qadirov Ulug'bek Baxtiyorovich,
T.f.f.d., (PhD), dotsent
To'xtaboyev Xayrullo Nosirovich
S.f.f.d., (PhD), dotsent

Texnik muharrir:
Atabayev Sirojiddin Oybekovich,
Amirqulov Zuhridin Nuriddin o'g'li,

TAHRIRIYAT HAY'ATI RAISI:

Abdurahmonov Qalandar Xodjaevich – O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi akademigi, iqtisod fanlari doktori, professor. Toshkentdagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti filiali direktori.

TAHRIRIYAT HAY'ATI A'ZOLARI:

I.U.Madjidov – texnika fanlari doktori, professor; B.T.Ibragimov – texnika fanlari doktori (DSc), professor; B.H.Umurzaqov – iqtisodiyot fanlari doktori, professor; A.A.Baxodirov – texnika fanlari doktori, professor; O.M.Yo'ldosheva – texnika fanlari doktori, professor; B.B.Xasanov – texnika fanlari doktori, professor; Sh.E.Kurbanbayev – texnika fanlari doktori, professor; R.I.Ismoilov – texnika fanlari doktori (DSc); B.N.Toshev – yuridik fanlari doktori, professor; M.S.Boltayev – yuridik fanlari doktori, professor; S.O'.Turdiyev – texnika fanlari falsafa doktori (PhD); F.N.Nurqulov – texnika fanlari doktori, professor; O.R.Yuldashev – texnika fanlari nomzodi, dotsent; A.A.Boboev – texnika fanlari falsafa doktori (PhD); A.X.Abdullayev – texnika fanlari falsafa doktori (PhD); O.A.Djurayev – texnika fanlari falsafa doktori (PhD); G.I.Ishmuradova – pedagogika fanlari nomzodi, dotsent; Sh.B.Imomov – texnika fanlari falsafa doktori (PhD); X.G.Azimov – texnika fanlari falsafa doktori (PhD); Z.M.Sattorov – texnika fanlari nomzodi, professor; Sh.N.Xodjikulova – pedagogika fanlari falsafa doktori (PhD); K.M.Mirzaaxmedov – Sotsiologiya fanlari doktori, (DSc), dotsent; G.B.Abdiyeva – texnika fanlari falsafa doktori (PhD), dotsent; R.X.Xodiyev – pedagogika fanlari falsafa doktori, (PhD), dotsent; M.A.Rahimov – yuridik fanlar falsafa doktori (PhD); R.M.Ismailova – texnika fanlari falsafa nomzodi;	B.S.Abdullaeva – pedagogika fanlari doktori, professor; Sh.A.Abdullaeva – pedagogika fanlari doktori, professor; Sh.A.Atadjanova – pedagogika fanlari doktori, dotsent; A.A.Xalikov – pedagogika fanlari doktori, professor; N.A.Muslimov – pedagogika fanlari doktori, professor; S.S.Bulatov – pedagogika fanlari doktori, professor; R.G.Isyanov – pedagogika fanlari nomzodi, dotsent; A.B.Xayitov – iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor; O.A.Norboev – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent; L.F. Amirov – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent; F.U. Mamarasulov – iqtisodiyot fanlari nomzodi; G.R.Madrahimova – yuridik fanlari bo'yicha falsafa doktori; M.I. Maxsadorov – yuridik fanlari doktori, dotsent; Z.U.Berdinazarov – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent; N.T.Shayusupova – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent; A.E.Jumagulov – yuridik fanlari falsafa doktori (PhD) M.E.Mamarajabov – pedagogika fanlari doktori, professor; S.B.G'oyipnazarov – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent; G.R.Madrahimova – Iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent. M.A.Ashurov – pedagogika fanlari falsafa doktori (PhD), dotsent; M.R. Doschanov – texnika fanlari falsafa doktori (PhD); A.A.Abdazimov – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent; Sh.N.Xodjiqulova – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent; J.G'. Rashidov – texnika fanlari falsafa doktori (PhD), dotsent; O'B. Shakarov – siyosiy fanlari falsafa doktori (PhD), dotsent; S.T.Ruziyev – texnika fanlari falsafa doktori (PhD).
--	--

Jurnal ommaviy axborot vositasi sifatida O'zbekiston matbuot va axborot agentligida ro'yxatga olingan. Davlat ro'yxatidan o'tkazilganligi bo'yicha 104355– raqamli guvohnoma berilgan.

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan innovatsiyalar vazirligi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2024–yil 30–noyabrdagi 364/5–sonli qarori bilan texnika fanlari bo'yicha, OAK Rayosatining 2025–yil 4–yanvardagi 366/5–sonli qaroriga asosan, iqtisodiyot, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha dissertatsiyalarning asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan. Jurnalda maqolalar o'zbek, rus va ingliz tillarida yiliga to'rt marotaba chop etiladi. Kambag'allikni qisqartirish va bandlik vazirligi xodimlarining malakasini oshirish markazi, 2025. "Inson kapitali va mehnatni muhofaza qilish" ilmiy-amaliy elektron jurnal, 2025

3. 2024-yil 7-avgust, O‘RQ-938 O‘zbekiston Respublikasining “Probatsiya to‘g‘risida”gi Qonuni. // [https:// www. lex. uz](https://www.lex.uz).

4. 2018-yil 7-noyabr, PQ-4006 O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Jinoyat-ijroiya qonunchiligini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Qarori. // [https:// www. lex. uz](https://www.lex.uz).

5. 2010-yil 29-sentabr, O‘RQ-263 O‘zbekiston Respublikasining “Voyaga yetmaganlar o‘rtasida nazoratsizlik va huquqbuzarliklar profilaktikasi to‘g‘risida”gi Qonuni. // [https:// www. lex. uz](https://www.lex.uz).

6. 2004-yil 26-avgust, 660-II-son O‘zbekiston Respublikasining “Jinoiy faoliyatdan olingan daromadlarni legallashtirishga, terrorizmni moliyalashtirishga va ommaviy qirg‘in qurolini tarqatishni moliyalashtirishga qarshi kurashish to‘g‘risida”gi Qonuni. // [https:// www. lex. uz](https://www.lex.uz).

7. 2021-yil 29-noyabr, PF-27 O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston Respublikasi jamoat xavfsizligi konsepsiyasini tasdiqlash va amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Farmoni. // [https:// www. prezident. uz](https://www.prezident.uz).

8. 2017-yil 3-yanvar, O‘RQ-419 O‘zbekiston Respublikasining “Korrupsiyaga qarshi kurashish to‘g‘risida”gi Qonuni. // [https:// www. lex. uz](https://www.lex.uz).

9. 2021-yil 26-mart, PF-6196 O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Ichki ishlar organlarining jamoat xavfsizligini ta‘minlash va jinoyatchilikka qarshi kurashish sohasidagi faoliyatini sifat jihatidan yangi bosqichga ko‘tarish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Farmoni // [https:// www. prezident. uz](https://www.prezident.uz).

UO‘K 343.85(100)

XORIJIY DAVLATLARDA HUQUQBUZARLIKLAR PROFILAKTIKASI FAOLIYATI TAJRIBASI

Kutlimuratov Maxmudjon Sharipbaevich.

(O‘zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti)

Annotatsiya: mazkur ilmiy maqolada xorijiy davlatlarda huquqbuzarliklar profilaktikasini tashkil etishning huquqiy va institutsional asoslari qiyosiy-huquqiy jihatdan tahlil qilingan. Xususan, Rossiya Federatsiyasi, Belarus Respublikasi, Germaniya, Buyuk Britaniya hamda Amerika Qo‘shma Shtatlarida huquqbuzarliklarning oldini olish tizimi, uning subyektlari, profilaktik choralarning turlari va zamonaviy mexanizmlari o‘rganilgan. Tadqiqot davomida ushbu davlatlarda jamoatchilik bilan hamkorlik, huquqiy ma‘rifat, raqamli texnologiyalar, videokuzatuv tizimlari, “community policing” modeli hamda individual profilaktika institutlarining samaradorligi yoritilgan. Shuningdek, milliy qonunchilik va xorijiy tajriba o‘rtasidagi o‘xshash va farqli jihatlar aniqlanib, O‘zbekiston Respublikasida huquqbuzarliklar profilaktikasini takomillashtirish yuzasidan ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqilgan. Muallif tomonidan huquqbuzarlik tushunchasining nazariy mazmuni ham tahlil qilinib,

“g‘ayrihuquqiy harakat yoki harakatsizlik” shaklidagi ta’rifni qo‘llash maqsadga muvofiqligi asoslab berilgan.

Kalit so‘zlar: huquqbuzarliklar profilaktikasi, jamoat xavfsizligi, qiyosiy-huquqiy tahlil, profilaktika subyektlari, community policing, individual profilaktika, huquqiy ma’rifat, videokuzatuv tizimi, jamoatchilik ishtiroki, viktimologiya, huquq-tartibot organlari, jinoyatchilikning oldini olish

Аннотация: в данной научной статье проведён сравнительно-правовой анализ правовых и институциональных основ организации профилактики правонарушений в зарубежных государствах. В частности, исследованы система предупреждения правонарушений, её субъекты, виды профилактических мер и современные механизмы их реализации в Российской Федерации, Республике Беларусь, Германии, Великобритании и Соединённых Штатах Америки. В ходе исследования раскрыта эффективность таких направлений, как взаимодействие с общественностью, правовое просвещение, использование цифровых технологий, системы видеонаблюдения, модель «community policing», а также институты индивидуальной профилактики. Кроме того, выявлены сходства и различия между национальным законодательством и зарубежным опытом, разработаны научно-практические предложения по совершенствованию профилактики правонарушений в Республике Узбекистан. Автором также рассмотрено теоретическое содержание понятия правонарушения и обоснована целесообразность применения определения в форме «противоправное действие или бездействие».

Ключевые слова: профилактика правонарушений, общественная безопасность, сравнительно-правовой анализ, субъекты профилактики, community policing, индивидуальная профилактика, правовое просвещение, система видеонаблюдения, участие общественности, виктимология, правоохранительные органы, предупреждение преступности

Abstract: this scientific article provides a comparative legal analysis of the legal and institutional foundations for organizing crime and offense prevention in foreign countries. In particular, the study examines the systems of crime prevention, their subjects, types of preventive measures, and modern mechanisms implemented in the Russian Federation, the Republic of Belarus, Germany, the United Kingdom, and the United States of America. The research highlights the effectiveness of public cooperation, legal education, digital technologies, video surveillance systems, the “community policing” model, and individual prevention institutions in these countries. Furthermore, the similarities and differences between national legislation and foreign practices are identified, and scientific-practical proposals are developed to improve the prevention of offenses in the Republic of Uzbekistan. The author also analyzes the theoretical content of the concept of an offense and substantiates the appropriateness of using the definition as an “unlawful act or omission.”

Keywords: prevention of offenses, public safety, comparative legal analysis, prevention subjects, community policing, individual prevention, legal education,

video surveillance system, public participation, victimology, law enforcement agencies, crime prevention

Ta’kidlab o’tishimiz joizki, mamlakatimizdagi har bir normativ hujjat, avvalambor, ushbu jamiyatda yashayotgan aholining yashash tarzi, mentaliteti, urf-odatlarini, hattoki, oiladagi tarbiya, odob-axloq qoidalarini hisobga olgan holda amalga oshirilishi zarur. Chunki har qanday qonunni ishlab chiqishda u o’zining kelajakdagi kutilgan natijasini berishi uchun jamiyatdagi sotsiologik omillar ulkan ahamiyatga ega hisoblanadi.

Ayrim davlatlar ma’muriy hududlarda huquqbuzarliklar profilaktikasi va xavfsizligini ta’minlash faoliyati turli yo’llar, usullar bilan ta’minlanadi[1]. Ushbu sohada har bir davlat o’ziga xos ilg’or tajribaga ega bo’lib, ularni o’rganish hamda yurtimiz jamoat tartibi va xavfsizligini ta’minlash tizimiga tatbiq etish bugunning dolzarb talablaridan biridir.

D.V.Vasilevning fikricha, huquqbuzarliklar profilaktikasi va jinoyatchilikka qarshi kurashishda xorij tajribasini o’rganish jamiyatni rivojlantirishning muhim yo’nalishlari va yo’llarini belgilab olish, bashariyatning uzoq tarixiy taraqqiyoti jarayonidagi yanglishuvlar va xato yondashuvlarga qayta yo’l qo’yilishining oldini olish imkonini beradi[2].

Tadqiqotlar shuni ko’rsatmoqdaki, huquqni muhofaza qilish faoliyatini huquqiy tartibga solish masalalarini tadqiq etish barcha davrlarda, ayniqsa, qonun ustuvorligini, inson huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini ta’minlash muammolarni hal etish jamiyatning asosiy ehtiyoji va talabiga aylanib ulgurgan bugungi kunda ham huquqshunoslar oldida turgan eng dolzarb vazifalardan biri bo’lib qolmoqda.

Shuningdek, ushbu muammo bo’yicha rivojlangan mamlakatlar huquqshunos olimlari ham o’zlarining ilmiy izlanishlari natijasida erishilgan yutuqlarini qonunchilikka tatbiq etish yo’li bilan aholi o’rtasida huquqbuzarliklarning oldini olish bo’yicha ko’plab chora-tadbirlarni amalga oshirmoqda. Jumladan, Rossiya Federatsiyasi qonunchiligida: “Huquqbuzarliklarning umumiy profilaktikasi huquqbuzarliklarni keltirib chiqaruvchi sabablar va ularning sodir etilishiga imkon bergan yoki osonlashtirgan sharoitlarni aniqlash va bartaraf etishga, shuningdek, fuqarolarning huquqiy ongini rivojlantirish va huquqiy bilimini oshirishga yo’naltirilgan”[3].

Rossiya Federatsiyasida mamlakat Konstitutsiyasining 72-moddasiga muvofiq, qonuniylik, huquq-tartibot, jamoat xavfsizligini ta’minlash, shuningdek huquqbuzarliklar profilaktikasini Rossiya Federatsiyasi va subyektlarining birgalikdagi boshqaruvida amalga oshiriladi. Ijroiya hokimiyatiga rahbarlikni amalga oshirish asosida Prezident va hukumat qonuniylik, fuqarolarning huquq va erkinliklarini ta’minlash, mulkchilik va jamoat tartibini qo’riqlash bo’yicha tashkiliy-boshqaruv chora-tadbirlarini amalga oshiradi, shuningdek jinoiy-huquqiy siyosatning asosiy yo’nalishlari, resurslarini belgilaydi[4].

Rossiya Federatsiyasi IIV federatsiya tarkibiga kiruvchi respublikalar IIVlari, o’lkalar, viloyatlar va federal darajadagi shaharlar ichki ishlar bosh boshqarmalari,

boshqarmalari va bo'limlari, avtonom viloyatlar va okruglar, tuman va shahar ichki ishlar organlari, temir yo'l, havo va suv transporti tarmoq ichki ishlar organlari, ta'lim muassasalari va ilmiy-tadqiqot markazlari, ichki qo'shinlar hamda tizimga kiruvchi boshqa tarkibiy tuzilmalarning faoliyatiga rahbarlik qiladi[5].

Rossiya Federatsiyasining 2011-yil 7-fevraldagi "Politsiya to'g'risida"gi qonunida belgilanganidek, politsiya ijroiya hokimiyati federal organining ichki ishlar sohasidagi yagona markazlashgan tizimi tarkibiy qismi hisoblanib, faoliyatining asosiy yo'nalishlari quyidagilardan iborat:

- shaxs, jamiyat va davlatni huquqqa xilof tajovuzlardan himoya qilish;
- jinoyat va ma'muriy huquqbuzarliklarning barvaqt oldini olish va fosh etish;
- jinoyatlarni aniqlash va ochish, jinoyat ishlari bo'yicha surishtiruvni amalga oshirish;
- qidiruvni tashkil etish; ma'muriy huquqbuzarliklar to'g'risidagi ishlarni yuritish va ma'muriy jazolarni ijro etish;
- jamoat joylarida huquq-tartibotni ta'minlash;
- yo'l harakati xavfsizligini ta'minlash;
- qurol savdosi sohasidagi Rossiya Federatsiyasi qonunchiligiga rioya etilishi ustidan nazoratni amalga oshirish;
- xususiy detektivlik va qo'riqlash faoliyati sohasidagi Rossiya Federatsiyasi qonunchiligiga rioya etilishi ustidan nazoratni amalga oshirish;
- mulk va obyektlarni qo'riqlash;
- jabrlanuvchilar, guvohlar va jinoyatga oid sud ishi yurituvdagi boshqa ishtirokchilar, sudyalalar, prokurorlar, tergovchilar va huquqni muhofaza qiluvchi va nazorat organlarining boshqa mansabdor shaxslari hamda qo'riqlanishi talab etiladigan boshqa shaxslarni davlat himoyasi bilan ta'minlash;
- ekspert-kriminalistik faoliyatni amalga oshirish[6].

Buyuk Britaniyada patrullik naryadlari xizmat faoliyati mobaynida huquqbuzarliklarning barvaqt oldini olishni amalga oshirish, yo'l harakatini tartibga soladilar va nazorat qiladilar, yashiringan jinoyatchilarni qidirib topishda ishtirok etadilar, boshqa tarmoq xizmatlari uchun kerakli ma'lumotlarni to'playdilar hamda turli favqulodda vaziyatlarda fuqarolarga yordam ko'rsatadilar. Rivojlangan mamlakatlar politsiyasining patrullik xizmatlariga zamonaviy texnik ta'minot xos bo'lib, bu naryadlarning yuqori safarbarligiga erishish imkonini beradi. Masalan, Londonning u chekka provinsiyasidan bu chekkadagi provinsiyasigacha jinoyat haqida xabar tushgach, patrul bo'linmasi dispetcherlik punktidan o'rtacha 2,5–3 minut ichida voqea joyiga yetib borishga qodir. Patrul naryadlari axborot ta'minotiga ham katta e'tibor qaratilgan. Ular aloqa vositalari va komp'yuter texnikasi bilan yaxshi qurollangani bois kerakli ma'lumotni tezda axborot markazining ma'lumotlar bazasidan olish imkoniyati mavjud. Keyingi yillarda rivojlangan mamlakatlarda politsiyaning qarshi kurash, **huquqbuzarliklarning barvaqt oldini olishni amalga oshirish**, jamoat tartibi va xavfsizligini ta'minlash faoliyatini yengillashtirish maqsadida katta ko'chalar va posyolkalarda videokuzatuv uskunalari o'rnatila boshlandi. Mazkur kameralarda olingan huquqbuzarlik yoki jinoyatga oid suratlar orqali ish olib borish politsiyaga

katta qulaylik yaratadi. Xorijiy davlatlarda huquqbuzarliklarning barvaqt oldini olishni amalga oshirish, jamoat tartibi va xavfsizligini ta'minlashda keng qo'llaniladigan usullardan yana biri – huquqbuzarliklarning sabab va shart-sharoitlarini aniqlash, “muammoni hal qilish” bo'lib, u politsiya tomonidan qo'llaniladigan zamonaviy usullarni o'z ichiga olgan yangi ish usuli hisoblanadi[7].

Qirg'iziston Respublikasi qonunchiligida “huquqbuzarliklarning umumiy profilaktikasi respublikada huquqbuzarliklarning sabab va sharoitlarini bartaraf etish (neytrallashtirish)ga yo'naltirilgan”[8].

Belarus Respublikasi qonunchiligida “huquqbuzarliklar profilaktikasi huquqbuzarliklar profilaktikasi subyektlarining “Huquqbuzarliklar profilaktikasi bo'yicha faoliyatining asoslari to'g'risida”gi Qonun va boshqa qonun hujjatlarga muvofiq fuqarolarning huquqqa xilof haraqatlarini sodir etishga yo'l qo'ymaslik maqsadida ijtimoiy jarayon va ularning sodir etilishiga imkon bergan sharoitlarni aniqlash va ularni bartaraf etish bo'yicha chora-tadbirlarni ishlab chiqish va amalga oshirish faoliyati”[9].

Har bitta davlatning ushbu sohadagi qonun hujjatlarini va huquqshunos olimlarining fikrlarini tahlil qiladigan bo'lsak, barchasida huquqbuzarliklar profilaktikasiga umumiy ta'rif berib o'tilganligining guvohi bulamiz. Ya'ni ushbu huquqbuzarliklar profilaktikasining qanday amalga oshirilishi, oldiga qo'ygan maqsadlari, vazifalari, shuningdek, huquqbuzarliklar profilaktikasi yuzasidan qabul qilingan normativ-huquqiy hujjatlarning protsessual huquqda o'z aksini qay tarzda topishi va kelajakda qanday natijalarga erishilishi to'liq ko'rsatib o'tilmagan.

Qiyosiy-huquqiy tahlil shundan dalolat beradiki, o'rganilgan xorijiy davlatlar qonunchiligida huquqbuzarliklar tushunchasiga berilgan ta'riflar milliy qonunchilikdagi ta'rifga mazmunan mos keladi.

Jumladan, huquqbuzarlik tushunchasi:

- Rossiya Federatsiyasining “*Rossiya Federatsiyasida huquqbuzarliklar profilaktikasi tizimining asoslari to'g'risida*”gi 2016-yil 23-iyundagi Federal qonunida “ma'muriy yoki jinoiy javobgarlikka tortishga asos bo'luvchi g'ayrihuquqiy qilmish (*harakat, harakatsizlik*) ma'muriy huquqbuzarlik yoki jinoyat”;

- Belarus Respublikasining “*Huquqbuzarliklar profilaktikasi bo'yicha faoliyatning asoslari to'g'risida*”gi 2014-yil 4-yanvardagi qonunida “sodir etilganligi uchun ma'muriy yoki jinoiy javobgarlik nazarda tutilgan, aybli, g'ayrihuquqiy harakat (*harakatsizlik*)” sifatida ta'riflangan.

Ahamiyat berish joizki, huquqbuzarlik tushunchasini ta'riflashda O'zbekiston va Rossiya Federatsiyasi qonunlarida g'ayrihuquqiy qilmish (*harakat yoki harakatsizlik*) tushunchasi, Belarus Respublikasi qonunida g'ayrihuquqiy harakat (*harakatsizlik*) tushunchasi qo'llanilgan.

Fikrimizcha, Belarus Respublikasi qonunidagi ushbu yondashuv qo'llab-quvvatlanishga loyiqdir. O'zbek tilining izohli lug'atiga ko'ra, qilmish tushunchasi “qilingan ish”, “nojo'ya ish”, “harakat”, “faoliyat” ma'nolarini anglatadi. Shunga

asoslangan holda aytish mumkinki, qilmish faqat mexanik harakatda ifodalanadi. Harakatsizlikni qilmish sifatida baholash munozaralidir.

O'tkazilgan tahlillarni umumlashtirib, shunday xulosaga kelish mumkin: huquqbuzarlik deganda, sodir etilganligi uchun ma'muriy yoki jinoiy javobgarlik nazarda tutilgan, aybli, g'ayrihuquqiy harakat yoki harakatsizlik tushuniladi.

Tadqiqotimiz davomida, O'zbekiston Respublikasining "Huquqbuzarliklar profilaktikasi to'g'risida"gi qonuni va mazkur qonun bilan tartibga solinadigan munosabatlar ta'lili bilan bir qatorda xorijiy davlatlarning huquqbuzarliklar profilaktikasi faoliyati tizimini tartibga soluvchi normativ-huquqiy hujjatlar ham tahlil qilindi.

Xususan, Rossiya Federatsiyasining 2016-yil 23-iyunda qabul qilingan "Rossiya Federatsiyasida huquqbuzarliklarning oldini olish tizimining asoslari to'g'risida"[10]gi Federal qonunining 2-moddasiga asosan, huquqbuzarliklar profilaktikasi - huquqbuzarliklar sodir etilishiga imkon berayotgan sabablar va shart-sharoitlarni aniqlash hamda bartaraf etishga, shuningdek, huquqbuzarliklar yoki jamiyatga zid xatti-harakatlarning oldini olish maqsadida shaxslarga tarbiyaviy ta'sir ko'rsatishga qaratilgan ijtimoiy, huquqiy, tashkiliy, axborot va boshqa xususiyatdagi chora-tadbirlar majmuasi sifatida berilgan.

Rossiya Federatsiyasida huquqbuzarliklarning oldini olish tizimi sohasidagi davlat siyosatining asosiy yo'nalishlari Prezidenti tomonidan belgilanadi. Rossiya Federatsiyasida huquqbuzarliklarning oldini olish tizimining huquqiy asoslari mamlakat Konstitutsiyasi va xalqaro huquqning umume'tirof etilgan prinsiplari va normalari, xalqaro shartnomalar, federal konstitutsiyaviy qonunlar, 2016-yil 23-iyundagi "Rossiya Federatsiyasida huquqbuzarliklarning oldini olish tizimining asoslari to'g'risida" qonuni va boshqa qonunlar, Prezidentning normativ-huquqiy hujjatlari, Rossiya Federatsiyasi hukumati, federal ijro etuvchi hokimiyat organlarining normativ-huquqiy hujjatlari, shuningdek Rossiya Federatsiyasi subyektlarining normativ-huquqiy hujjatlari va jinoyatchilik sohasidagi masalalarni tartibga soluvchi mahalliy davlat hokimiyati organlarining normativ-huquqiy hujjatlari bilan tartibga solinadi[11]. Qonunga muvofiq huquqbuzarliklarning oldini olishning maqsadi shaxs, jamiyat va davlatni noqonuniy tajovuzlardan himoya qilishdir.

Mazkur qonunga asosan profilaktik tadbirlarning turlari (umumiy va yakka tartibdagi):

1) huquqbuzarliklarni keltirib chiqaradigan ijtimoiy-iqtisodiy, huquqiy va boshqa sabablarni va shart-sharoitlarni aniqlash, o'rganish, yo'q qilish (minimallashtirish, zararsizlantirish)ga qaratilgan huquqbuzarliklarning umumiy oldini olish yoki federal, mintaqaviy, mahalliy va idoraviy darajalar, shuningdek fuqarolarning huquqiy ongi darajasini oshirish;

2) ushbu shaxslarning xatti-harakatlarini ijobiy tuzatish, kriminogen faktlarni yo'q qilish yoki zararsizlantirish maqsadida huquqbuzarliklarning oldini olish tizimining subyektlari tomonidan shaxsning jinoyatgacha bo'lgan xatti-harakatlari faktlari asosida amalga oshiriladigan huquqbuzarliklarning individual profilaktikasi.

Qonunga ko'ra profilaktik ta'sir ko'rsatish shakllari quyidagilar[12]:

- Huquqiy ma'rifat va huquqiy axborot berish - fuqarolarga qonunlar, huquq va majburiyatlar haqida ma'lumot berish.

- Profilaktik suhbat - shaxs bilan huquqbuzarliklarning oldini olishga qaratilgan shaxsiy muloqot.

- Rasmiy ogohlantirish - huquqbuzarlik yoki jamiyatga zid xatti-harakatlarni davom ettirishga yo'l qo'yib bo'lmazligi to'g'risida e'lon.

- Profilaktik hisobga olish - huquqbuzarlikka moyil shaxslarni ro'yxatga olish va kuzatib borish.

- Taqdimnoma kiritish - huquqbuzarlikka olib keladigan sabab va shart-sharoitlarni bartaraf etish bo'yicha takliflar.

- Profilaktik nazorat - shaxslarning xatti-harakatlarini kuzatib, huquqbuzarliklar sodir bo'lishini oldini olish.

- Ijtimoiy moslashuv - shaxslarni jamiyatga qo'shib, ijtimoiy muhitga moslashtirish.

- Qayta ijtimoiylashuv (resotsializatsiya) - huquqbuzarlikka moyil shaxslarning ijtimoiy faoliyatini tiklash.

- Ijtimoiy reabilitatsiya - huquqbuzarlikdan jabr ko'rgan shaxslarning jamiyatdagi faoliyatini tiklash va qo'llab-quvvatlash.

- Yordam ko'rsatish - huquqbuzarlikdan jabr ko'rgan yoki shunday xavf ostida bo'lgan shaxslarga yordam berish.

Qonun hujjatlarida belgilangan tartibda profilaktika tizimi subyektlari tomonidan qo'llaniladigan huquqbuzarliklarning individual profilaktikasining boshqa choralari kabilar kiradi.

Belarus Respublikasida huquqbuzarliklarni oldini olish 2014-yil 4-yanvardagi "Huquqbuzarliklari profilaktikasi asoslari to'g'risida"gi qonun bilan tartibga solinadi[13].

Mazkur qonunning 6-moddasiga asosan huquqbuzarliklar profilaktikasi subyektlari: ichki ishlar organlari; prokuratura organlari; davlat xavfsizlik organlari; chegara xizmati organlari; bojxona organlari; davlat muhofazasi organi; Davlat nazorat qo'mitasi; favqulodda vaziyatlar bo'yicha organlari va bo'limlari; Qurolli Kuchlar, Ichki ishlar vazirligining ichki qo'shinlari, boshqa davlat harbiy tuzilmalari va harbiylashtirilgan tashkilotlar; mahalliy ijro etuvchi va ma'muriy organlar; Sog'liqni saqlash vazirligi, viloyat ijroiya qo'mitalarining tarkibiy bo'linmalari; Ta'lim vazirligi; Mehnat va aholini ijtimoiy muhofaza qilish vazirligi, ijtimoiy xizmat ko'rsatish muassasalari; Adliya vazirligi, viloyat ijroiya qo'mitalarining tarkibiy bo'linmalari, Minsk shahar Ijroiya qo'mitasi, odil sudlov sohasida davlat va hokimiyat vakolatlarini amalga oshiradi; Prezident huzuridagi Hayvonot dunyosi va florani muhofaza qilish davlat inspeksiyasi; davlat ommaviy axborot vositalari tahririyatlari vazifalari yuklatilgan yuridik shaxslar; huquqni muhofaza qilish jamoat punktlari kengashlari; ixtiyoriy otryadlar; jamoat birlashmalari va boshqa tashkilotlar.

Huquqbuzarliklarning oldini olish bo'yicha tadbirlarni muvofiqlashtirish Belorusiya Respublikasi Bosh prokurori va hududiy va transport

prokuraturalarining bo'ysunuvchi prokurorlari tomonidan, shu jumladan jinoyatchilik va korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha muvofiqlashtiruvchi kengashlar tomonidan olib boriladi[14].

Germaniyada huquqbuzarliklarni oldini olish **birlamchi, ikkilamchi** va **uchinchi** darajali profilaktikaga ajratiladi[15]. Birlamchi omil huquqbuzarliklarning oldini olishda ijtimoiylik adolat tuyg'usining shakllantirishga muhim ahamiyat kasb etadi. Ikkilamchi omil politsiya tomonidan amalga oshiriladi vahuquqbuzardan saqlanishning qonuniy vositalari bilan bog'liq. Uchinchi darajali profilaktika – bu huquqbuzarlarni jazolash va qayta ijtimoiy hayotga moslashtirish jarayonida qo'llaniladigan profilaktika choralari va vositalar yig'indisidan iborat.

Germaniya politsiya amaliyotida huquqbuzarliklar ko'pincha himoyasiz jabrlanuvchi yoki obyekt bilan uchrashganda sodir etiladi degan tezis keng targ'ib qilinadi. Shuning uchun profilaktika choralari huquqbuzarga yoki xavfsizlik tizimiga yoki potentsial jabrlanuvchiga (individual, umumiy va jabrlanuvchining profilaktikasi) qaratilgan bo'lishi kerak. Ushbu uchlikda himoya profilaktikasi va uning o'zini o'zi himoya qilishga qaratilgan aholi bilan maqsadli ishlashga alohida e'tibor qaratilmoqda. Xuddi shu maqsadda hozirgi kunda ham huquqbuzarliklarning oldini olish bo'yicha maslahatlarni bepul tarqatish, radioeshittirishlar va televizion dasturlarda namoyish etish amaliyoti keng tarqalgan.

Xususan, politsiyasi tomonidan "Huquqbuzar politsiyasi maslahat beradi" nomli huquqbuzarliklarni oldini olish bo'yicha maxsus dastur mavjud bo'lib, uning asosiy g'oyasi politsiya xodimining jamoatchilik bilan keng aloqasini ta'minlashga xizmat qiladi[16].

Buyuk Britaniyada huquqbuzarliklarni oldini olish uchun minimal standartlari ishlab chiqilgan bo'lib, aholini politsiya bilan hamkorligini oshirish uchun keng qo'llamli maxsus chora-tadbirlar amalga oshirib kelinmoqda. Xususan, fuqarolarning patrul xizmatida hamda huquqbuzarliklar sodir etilgan joylarda maxsus navbatchilik qilish amaliyoti yo'lga qo'yilgan. Xatto, politsiya ishida ishtirok etish fikrini bildirgan faol aholi vakillari uchun politsiya transport vositalarida harakatlanish, politsiya kiyimlarida bo'lish (nishonlar va xizmat lavozimlarisiz xolda), radioaloqa vositalaridan foydalanish, tayoqchalar, kishan va hatto qurollarni olib yurish huquqlariga ega bo'lish amaliyoti ham yo'lga qo'yilgan. Mazkur huquqlarning berilishi ortida politsiya ishida ishtirok etuvchi fuqarolar tomonidan huquqbuzarliklarni oldini olishda xavfsizligini ta'minlash bilan bir qatorda, ularni maxsus organlar zimmasidagi ma'suliyat hissini uyg'otishga xizmat qilidi deb baholanib, hukumat tomonidan bunday chora-tadbirlarning barchasi jamiyat va davlat tomonidan qo'llab kelinmoqda[17].

Amerika Qo'shma Shtatlarida huquqbuzarliklarni profilaktika qilish choralarining uchta modeli mavjud: *davlat muassasasi modeli, individual xavfsizlik modeli va atrof muhitga ta'sir qilish modeli*.

Masalan, ba'zi shtatlarda fuqarolarning huquqni muhofaza qilish organlarida ishtirok etishi orqali o'g'irlik jinoyatlarining sodir etilishi 30 foizga kamayishiga erishilgan[18]. AQSh politsiya departamentlari faoliyatini tekshirgan ko'plab

komissiyalar ushbu tuzilmalar aholidan ajratilgan va mamlakatda huquqbuzarliklar holatining rivojlanishini nazorat qila olmaydilar degan xulosaga kelishdi. Yangi strategiya jamoatchilik politsiyasi deb ataladi. Unga ko'ra, politsiyaning asosiy vazifasi huquqbuzarliklar profilaktikasida faol bo'lish, hodisalar haqidagi xabarlariga javob bermaslikdir. Asosiy urg'u aholi yashaydigan joylarda politsiyachilar mavjudligini namoyish etishga qaratildi.

AQShda jinoyatchilikning oldini olish politsiya va jamoat hamkorligi zamonaviy texnologiyalar yordamida amalga oshiriladi.

"Zero Tolerance" (Nol murossasizlik) siyosati – ayrim shtatlarda jinoyatga nisbatan qattiq jazo va nazorat tizimi mavjud.

"Community Policing" dasturi – politsiya mahalliy aholi bilan yaqin hamkorlik qilib, huquqbuzarliklarning oldini olishda jamoatchilik ishtirokini oshiradi.

Smart texnologiyalar – yuqori aniqlikdagi videokameralar, sun'iy intellekt yordamida jinoyatni bashorat qilish tizimlari, politsiya patrul mashinalarida real vaqtda ma'lumotlarni qayta ishlash imkoniyati mavjud[19].

Xorijiy mamlakatlarning ushbu tajribasi huquqbuzarlik profilaktikasini amalga oshirishdagi faoliyatida huquq tartibot idoralarini emas, balki huquqbuzarliklarning bartaraf etilishidan ko'proq manfaatdor bo'lgan ijtimoiy muhit va aholining ahamiyati muhim ekanligiga e'tibor qaratadi. Ijtimoiy muhit va politsiyaning asosiy maqsadi ularni jinoyatchilikdan ogohlantirishga qaratilgan. Buni Amerika politsiyasining ko'chalarda patrul politsiyasining muntazamligi, fuqarolar orasida jamoat joylarda huquqbuzarlikka yo'l qo'ymaslik to'g'risida faol tushuntirish ishlarining olib borilishi, huquqbuzarlar va jinoyatchilarning ma'lumot olish vositalari to'g'risida aholi bilan birga harakat olib borishlarida kuzatish mumkin.

AQSh politsiya organlarining yetarli moliyalashtirishi, ularning aholini huquqni himoya qilish ishlariga jalb qilishlariga imkon beradi. Politsiya organlari bilan jinoyatchilarni qidirishga faol qatnashgan fuqarolar va ko'ngilli jamoatchilik klublari a'zolariga pul mukofotlari, faxriy yorliqlar, sovg'alar, esdalik nishonlarining berilishi va boshqalar.

Barcha o'quv muassasalarida – boshlang'ich maktabdan oliy o'quv yurtlarigacha – amaliy viktimologiya mashg'ulotlari o'tkaziladi. Xohlovchilar faqatgina ma'ruza tinglamasdan, maxsus treninglarda qatnashib o'z-o'zini himoya qilish, ekstremal vaziyatlarda o'zini tutish malakalarini o'zlashtirishlari mumkin[20].

Amerika olimlarining viktimologiya bo'yicha ishlanmalari fuqarolarda katta qiziqish uyg'otmoqda. Ular fuqarolarga turli vaziyatlarda o'zini tutish to'g'risida qulay tavsiyalar beradi. Xususan, "Siz birinchi marta begona shahardasiz", "Kechki sayr" metodlari shular jumlasidandir.

Begona shaharda o'zini tutish bo'yicha ayrim tavsiyalarni keltirib o'tmoqchimiz, jumladan: a) agar siz mehmonxonadan kechqurun chiqmoqchi bo'lsangiz, yaxshisi taksi chaqiring; b) begona shaharga sayohatga borganda yorqin, diqqatni o'ziga tortuvchi kiyimlar kiyishdan tiyiling; v) ayollar o'zlariga

tegishli qimmatbaho buyumlarni sumkada emas, ko‘ylak cho‘ntaklarida tutgani ma’qul (zarurat bo‘lmasa olib yurmaslik); g) aniq maqsad bo‘lmasa piyoda yurmaslikka harakat qiling; d) agar ikki va undan ko‘proq kishi bilan yurilsa, jinoyatchilarning e’tiboriga tushish holati kamayadi.

Fikrimizcha, rivojlangan mamlakatlar tajribasidan foydalangan holda, O‘zbekistonda ham huquqbuzarliklarning oldini olishga **xususiy sektorni** jalb etish va xususiy amaliyot bilan shug‘ullanuvchi **izquvarlarning** faoliyatini qo‘llab-quvvatlash orqali huquqbuzarlik va jinoyatchilikning sezilarli darajada kamayishiga erishish mumkin.

Xulosa qilib aytganda, xorijiy davlatlarning huquqbuzarliklar profilaktikasi sohasidagi tajribasi ushbu faoliyatni samarali tashkil etishda faqat huquqni muhofaza qiluvchi organlar emas, balki jamiyat, fuqarolik institutlari va aholining faol ishtiroki ham muhim ahamiyat kasb etishini ko‘rsatadi. Rivojlangan davlatlar amaliyoti shuni tasdiqlaydiki, huquqbuzarliklarning oldini olishga kompleks yondashuvni qo‘llash, ya’ni huquqiy, ijtimoiy, tashkiliy, axborot va psixologik choralarni uyg‘unlashtirish orqali jinoyatchilik darajasini sezilarli kamaytirishga erishish mumkin.

Qiyosiy-huquqiy tahlil natijasida Rossiya Federatsiyasi, Belarus Respublikasi, Germaniya, Buyuk Britaniya va Amerika Qo‘shma Shtatlarida huquqbuzarliklar profilaktikasining o‘ziga xos modellari shakllanganligi aniqlandi. Xususan, Rossiya Federatsiyasida profilaktika faoliyati markazlashgan davlat boshqaruvi asosida tashkil etilgan bo‘lsa, Germaniyada birlamchi, ikkilamchi va uchinchi darajali profilaktika tizimi samarali qo‘llaniladi. Buyuk Britaniya hamda AQShda esa jamoatchilik bilan hamkorlikka asoslangan “community policing” modeli va zamonaviy texnologiyalar yordamida profilaktika faoliyatini amalga oshirish ustuvor yo‘nalish sifatida namoyon bo‘lmoqda.

Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, xorijiy davlatlar qonunchiligida huquqbuzarliklarning oldini olishning asosiy maqsadi shaxs, jamiyat va davlatni g‘ayrihuquqiy tajovuzlardan himoya qilish, huquqbuzarliklarning sabab va shart-sharoitlarini aniqlash hamda ularni bartaraf etishdan iboratdir. Shu bilan birga, ushbu davlatlarda huquqiy ma’rifatni oshirish, aholining huquqiy ongini shakllantirish, profilaktik hisob, profilaktik nazorat, ijtimoiy moslashtirish va reabilitatsiya kabi chora-tadbirlarga alohida e’tibor qaratilgan.

Maqolada o‘rganilgan xorijiy tajribalar asosida O‘zbekiston Respublikasida ham huquqbuzarliklar profilaktikasi tizimini yanada takomillashtirish zarurligi asoslandi. Jumladan, jamoatchilik ishtirokini kengaytirish, profilaktik faoliyatga zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish, sun’iy intellekt va videokuzatuv tizimlaridan foydalanish, fuqarolarning huquqiy madaniyatini oshirish hamda xususiy sektor va nodavlat tashkilotlarning ishtirokini kuchaytirish muhim ahamiyatga ega.

Bundan tashqari, huquqbuzarlik tushunchasini qonunchilikda “g‘ayrihuquqiy harakat yoki harakatsizlik” sifatida ifodalash nazariy va amaliy jihatdan maqsadga muvofiq ekanligi asoslandi. Chunki “qilmish” tushunchasi

ayrim hollarda faqat faol harakatni anglatishi mumkin bo'lib, harakatsizlikni qamrab olishda munozarali holatlarni yuzaga keltiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Зиёдуллаев М.З. ИИО таянч пунктларини бошқаришни такомиллаштириш: юрид.фан. д-ри. дис. – Т., 2019. – 294 б. Б. 217.
2. Васильев В.Д. Концепции организации деятельности полиции и возможности их использования в отечественной практике: По материалам США и некоторых стран Зап. Европы: Автореф. дис. канд. юрид. наук. – М., 2005.
3. Федеральный Закон Российской Федерации от 23 июня 2016 года №182-ФЗ «Об основах системы профилактики правонарушений в Российской Федерации» <http://mvd.ru/document>.
4. Криминология / Под ред. проф. Н. Ф. Кузнецовой, проф. В. В. Лунеева. – М., 2004. – С. 204.
5. Указ Президента Российской Федерации от 18.07.1996 г. № 1039 «Об утверждении Положения о Министерстве внутренних дел Российской Федерации». <http://kremlin.ru/acts/bank/9733>. (мурожаат вакти: 05.11.2025 й).
6. Федеральный закон Российской Федерации от 07.02.2011 г. N 3-ФЗ «О полиции» (редакция от 13.07.2015) / <http://sudact.ru/law>. (мурожаат вакти: 05.11.2025 й).
7. Работа полиции в обществе: Пособие для преподавателей/ Ин-т. «Открытое общества». – М. 2021. – С. 12.
8. Закон Киргизской Республикой от 25 июня 2005 г № 82 «О профилактике правонарушений в Киргизской Республике» // www.cbd.minjust.gov.kg.
9. Закон Республики Беларусь от 4 января 2014 г №122-З «Об основах деятельности по профилактике правонарушений» // www.pravo.by.
10. Ўзбек тилининг изоҳли луғати / А. Мадвалиев таҳрири остида. Бешинчи жилд. Т.: 2018, 291-б.
11. Федеральный закон от 23 июня 2016 г. N 182-ФЗ "Об основах системы профилактики правонарушений в Российской Федерации". Электрон манбаа: <https://ivo.garant.ru/#/document/71428030/paragraph/1:0>.
12. Россия Федерациясининг 23.06.2016 йилдаги “Россия Федерациясида жиноятчиликнинг олдини олиш тизимининг асослари тўғрисида” қонуни. http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=64951.
13. Россия Федерациясининг 23.06.2016 йилдаги “Россия Федерациясида жиноятчиликнинг олдини олиш тизимининг асослари тўғрисида” қонуни. 17-м. http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=64951.
14. Беларусь Республикасининг 04.01.2014 йилдаги “Ҳуқуқбузарликлари профилактикаси асослари тўғрисида”ги Қонуни. <https://pravo.by/upload/docs/op/H11400122>.
15. Криминология: учебник для вузов / под ред. В. Д. Малкова. Москва. Юстицинформ. 2006 г.

16. Криминология: учебник для академического бакалавриата / В.И. Авдийский [и др.]; под редакцией В.И. Авдийского. – 2-е изд., перераб. и доп. – Москва: Издательство Юрайт, 2018. – С. 301.

17. Криминология: учебник для вузов / под ред. В.Д. Малкова. Москва. Юстицинформ. 2006 г. С 232.

18. Криминология: учебник для вузов / под ред. В.Д. Малкова. Москва. Юстицинформ. 2006 г. С 125.

19. Майоров А.В. Международный опыт защиты жертв преступлений (Научная статья) // Материалы 66-научной конференции Южно-Уральского государственного университета (апрель 2014 года): веб-сайт – <http://www.susu.ac.ru>.

20. Бабаханов Х.Қ. Жуқуқбұзарлықтарның олдини олишда хорижий тажрибанинг ахамияти ва унинг самарадорлигини ошириш бўйича чоратadbирлар. <https://zenodo.org/records/14938657>.

UO‘K 351.743:343.85(575.1)

QO‘RIQLASH XIZMATI FAOLIYATIDA XAVF TAHLILI VA PROFILAKTIK BOSHQARUV MEXANIZMLARINI JORIY ETISH

Shokirov Farruxbek Odiljon o‘g‘li
(Jamoat xavfsizligi Universiteti)

Annotatsiya: ushbu maqolada qo‘riqlanadigan obyektlar hududida huquqbuzarliklarning oldini olishning huquqiy va tashkiliy mexanizmlari kompleks tarzda tahlil qilingan. Tadqiqotda avvalo qo‘riqlash faoliyati, qo‘riqlanadigan obyekt, jamoat xavfsizligi, kritik infratuzilma, ma‘muriy yurisdiksiya kabi asosiy kategoriyalarning nazariy-huquqiy mohiyati ochib beriladi. Amaldagi “Qo‘riqlash faoliyati to‘g‘risida”gi Qonun va tegishli me‘yoriy-huquqiy hujjatlar tahlili asosida qo‘riqlanadigan obyektlar hududida huquqbuzarliklar profilaktikasiga oid normalarning yetarlicha aniq emasligi, “kritik infratuzilma” tushunchasi va xavf tahlili (risk assessment)ga tayangan qo‘riqlash modeli qonunchilikda to‘liq ifodalanmagani ko‘rsatiladi.

Maqolada Fransiya, Ispaniya, Germaniya, Turkiya, Kanada, AQSh va boshqa rivojlangan davlatlarda milliy gvardiya, jandarmeriya va qo‘riqlash tuzilmalari tomonidan qo‘riqlanadigan obyektlar hududida ma‘muriy yurisdiksiyani amalga oshirish, xavfsizlik rejimiga rioya etilishini ta‘minlash, CPTED va “defensible space” tamoyillarini joriy etishga oid ijobiy tajribalar qiyosiy-huquqiy jihatdan o‘rganiladi. Shu asosda O‘zbekiston sharoitida qo‘riqlanadigan obyektlar hududida huquqbuzarliklarning oldini olish mexanizmlarini takomillashtirish bo‘yicha qonunchilikka “kritik infratuzilma obyekti”, “qo‘riqlanadigan obyektlar xavfsizligi rejimi”, “axborot-tahliliy va risk-menejment faoliyati” kabi atamalarni kiritish, Qo‘riqlash xizmati ma‘muriy vakolatlarini aniqlash, idoralararo hamkorlik va davlat–xususiy sheriklikni kuchaytirishga qaratilgan taklif va tavsiyalar ilgari

TEXNIKA YO'NALISH BO'YICHA			4
1.	R.R Nurmamatova O.A Djurayev	Analitik ierarxiya jarayoni (aij) asosida sanoat xavflarini baholash va boshqarish metodikasini takomillashtirish	4
2.	B.T. Ibragimov R.R. Nurmamatova U.B.Qadirov A.N. Doniyorov	Organizational and technological mechanisms for managing emergency rescue forces and resources based on artificial intelligence	13
3.	Н.Н. Норов, Д.Т.Тохиржонов	Эффективные решения для теплоизоляции наружных стен с целью снижения теплопотерь в зданиях	21
4.	B.A.Tulaganov Sh.X.Baymatov B.I.Qurbonov	Ko'p qavatli binolarda demfer tizimlarining seysmik samaradorligini oshirish	31
5.	Sh.X Baymatov Sh.X Samiyeva A.A Muminov O.H Abdulazizova U.A Ergashev	Binoning zilzilabardoshligini eksperimental tadqiq etish	38
6.	J.J Abdulxayev	Aholi farovonligini oshirishda ekologik barqaror texnologiyalarning ahamiyati	44
7.	Sh. Narziyev A. Jalilov	Yarim tayyor mahsulot va xomashyoni solish-ortish jarayonlarida mehnat xavfsizligini inson omili va ergonomik yuklanishlarni kompleks baholash asosida takomillashtirish (alyuminiy profillarini ishlab chiqaruvchilar misolida)	48
8.	Sh.N Sharipova	Mehnat sharoitlari sifatining inson kapitali rivojlanishiga ta'siri: nazariy va empirik yondashuv	64
9.	E. J Turdiyev U. E Turdiyeva	Innovatsion texnologiyalar muhitida bo'lajak mehnat muhofazasi va texnika xavfsizligi mutaxassislarining raqamli kompetentsiyalarini rivojlantirish xususiyatlari	71
10.	N.J Qobulova	Development of antistatic protective clothing for power supply workers: analysis of occupational injuries abstract	75

11.	О.Р Юлдашев О.И Диёров	Совершенствование систем обучения предмета безопасность жизнедеятельности в системах высшего образования	82
12.	С.М. Махмудов Ш.Х. Самиева Н.Р. Сагиндикова	Сейсмик хавфсизлик ва қурилиш меъёрлари: техносфера хавфсизлигини таъминлаш	86
13.	Г.А Самандарова Р Хужакулов Ш.Х Байматов	Математическое моделирование процесса биосинтеза на орошаемых землях	93
14.	Х. Файзиев М.Б. Холиков Р. Абдуганиев	Расчет устойчивости откосов каменно-земляной плотины с ядром с учетом неустановившейся фильтрации	102
15.	G.A Samandarova R Xujakulov Sh.X Baymatov	Mathematical modeling of biosynthesis in the soil-plant-climate system	114
16.	Ш.А.Хабибуллаев М.М.Мирзохидов	Анализ применения несъемной опалубки в монолитном бетонировании: технологии, эффективность и надежность	118
17.	Б.Р Уралов Х.Файзиев С.С.Эшев Э.К. Кан И. Сапаев Д Арзиева	Влияние морфометрических элементов русла на гидравлическое сопротивления машинных каналов насосных станций	127
18.	Г.А. Хакимов Б.А. Тулаганов Ш.Х. Байматов С.Р. Таджиходжаева	Исследование сейсмопросадочных деформаций увлажнённых лёссовых оснований сооружений	137
19.	Г.А. Хакимов Б.А. Тулаганов Ш.Х. Байматов С Р. Таджиходжаева	Основные особенности строительство сооружений в сложных грунтовых условиях и сейсмических районах	152
20.	B. Tulaganov B. Qurbonov	Comparative seismic performance of a multi-storey reinforced concrete building with and without dampers under the seismic conditions of Tashkent	164
21.	N.A. Erdonova M.M. Batirova	Keramika sanoatida mehnat sharoitlarini tahlil qilish hamda innovatsion texnologiyalar asosida ularni takomillashtirish yo'llari	174

22.	М.Г Хуррамов З.Ш Назиров Э.Э Хужакулов Г.Ё Эргашева Н.Б Джураева	Куёш панелларини ерга улаш орқали электр хавфсизликни таъминлаш тадқиқоти	179
23.	A.J Kurbonov A.S Abduganiyev	Ko'mir changi portlashining oldini olishning ilmiy-texnik asoslarini takomillashtirish	183
24.	Ф.Д. Юсупходжаева Г.М. Гуломова	Кўмир саноати корхоналарида меҳнат хавфсизлиги тизимини комплекс таҳлил қилиш ва ривожлантиришда хорижий тажрибалар таҳлили	191
25.	И.Ж.Юлдашев Ш.И. Юлдашев	Ёнғин-қутқарув қисмлари фаолиятининг ўртача кўрсаткичларини таққослашнинг яна бир усули тўғрисида	198
26.	Ф.Д. Юсупходжаева Г.М. Гуломова	Сравнительный анализ организационной структуры в угольных карьерах: ангренский угольный разрез и немецкий разрез хамбах	204
27.	O.D Raximov	Mehnatni muhofaza qilishni tizimli boshqarishda xavfsizlik madaniyatining roli	212
28.	G.B Isakova	Favqulodda vaziyatlarga tayyorgarlikni oshirishda raqamli trening texnologiyalarining roli va samaradorligi	219
29.	R.R Nurmamatova F.F Yusupov L.S Yakubova	Yengil sanoatda texnika xavfsizligi va favqulodda vaziyatlarga tayyorgarlik tizimi	226
30.	Sh.E Kosimova	Ishlab chiqarish korxonalarida mehnatni muhofaza qilish tizimini raqamli boshqaruv algoritmlari asosida takomillashtirish	234
31.	S.T. Oblaqulov	Tog'-kon sanoatidagi zararli va zaharli gazlar: ularning xavfliligi va himoyalaniish choralari	240
32.	J.S Qosimov	Fuqaro muhofazasi sohasidagi normativ- huquqiy hujjatlar tahlili	246
33.	J.S Qosimov	MDH davlatlar iqtisodiyot obyektlarida fuqaro muhofazasi sohasidagi hujjatlarning yurtish tajribasi	255

34.	Sh.E Kosimova	Mehnat muhofazasi mutaxassislarining raqamli kompetensiyalarini shakllantirish bo'yicha ilmiy-uslubiy tavsiyalar	263
35.	Л.И Петросова А.Р Ишчанов С.Г Саиян	Выявления приоритетных факторов риска, с использованием индексной модели ООО «Ахангаронцемент»	272
36.	М. Ибрагимов Ф. Кушназаров С. Юлдашева	Тошкент метрополитени ер усти йўналиши устунлари пойдевори хавфсизлигини таъминлашда намлик мониторинги ва автоматик дренаж тизимини қўллаш	278
37.	Ш.Сарантуя С.Тулга	“Влияние психического состояния работника в безопасности его рабочего места ”	281
38.	N.Sh Xushvaqto N.T Qo'chqarov	Sodir bo'lishi mumkin bo'lgan favqulodda vaziyatlarda evakuatsiya qilish usullarini tadqiq qilish	289
39.	N.Sh Xushvaqto N.T Qo'chqarov	Suv omborlarida yuz beradigan halokatlar sabablari va oqibatlarining tahlil qilish	300
40.	Х. Наримметов А.А. Абдусаттаров	Яхлит тоннель қопламаларини қуриш технологияси ва уларнинг конструктив хусусиятларини ўрганиш	311
41.	O.T Khasanova M.R Khasanova U.B Qadirov	Methods for optimizing structural solutions for the seismic resistance of buildings and structures	316
42.	O.T Xasanova M.P Xasanova У.Б Кадиров	Способы оптимизации конструктивных решений сейсмостойкости зданий или сооружений	324
43.	E.Sh Olimjonov	Ochiq konlarda mehnat muhofazasini ta'minlashning tashkiliy-texnik yechimlarini ishlab chiqish	334
44.	G'.D. Shodmonov M.O Egamberdiyeva	Sanoat korxonalarida sun'iy intellekt va inson omilini integratsiyalash asosida xavfsizlikni boshqarish tizimini takomillashtirish	342
45.	G.M. G'ulomova M.B. Barotov	Tabiiy xususiyatli (sel va suv toshqinlari, ko'chkilar)ning favqulodda vaziyatlarda aholi xavfsizligini ta'minlash usullari tahlili	350

46.	G.M. G'ulomova M.B. Barotov	“Tog‘li va tog‘oldi hududlarida ko‘chki-o‘pirilish jarayonlarini geofazoviy modellashtirish asosida bashoratlash va fuqarolar muhofazasi tizimiga integratsiyalashning ilmiy-uslubiy asoslari”	358
47.	S.S. Shamansurov T.A. Lutfullayev	Iqlim o‘zgarishining tabiiy xavflar dinamikasiga ta'siri: global, mintaqaviy va hududiy tahlillar	365
48.	Б.Р Уралов Х . Файзиев И. Сапаев Р. Баратов Ш. Худойназаров Б. Шодиев	Теоретические зависимости для расчета интенсивности гидроабразивного износа рабочих деталей центробежных и осевых насосов	372
49.	А.А.Янгиев Ф.А.Гаппаров Д.С.Аджимуратов Ш.С.Панжиев Л.Тўхтамуродов С.Каримов	Сув омборидаги филтрация ва тўғон мустахкамлиги бўйича олиб борилган дала тадқиқот ишлари натижалари (Оқдарё сув омбори мисолида)	378
50.	E.S Nabiyev	Sel oqimlari sharoitida to‘g‘onlarning foydalanish ishonchliligini oshirish chora-tadbirlari	389
51.	A.X. Абдуллаев M.M. Атокулова	Энергия тежаш технологияларини жорий қилишда иш ўринларида хавфсизлик ва меҳнат шароитларини яхшилаш механизмлари	396
52.	Z.T To‘raev	Tog‘ dovonlarida favqulodda vaziyatlarning to‘rt darajali ogohlantirish shkalasi va sakkiz bosqichli tezkor harakat algoritmini ishlab chiqish (Qamchiq dovoni misolida)	402
53.	Sh.S. Xusanov O.I. Ibragimov Sh.R. Saidov O.M. Elmirzayev	Yong‘in xavfi yuzaga kelganda evakuatsiya rejasini ishlab chiqish va uning iqtisodiy samaradorligini baholash	413
54.	Sh.S. Xusanov O.I. Ibragimov Sh.R. Saidov O.M. Elmirzayev	Sanoat korxonalarida yong‘in xavfsizligini ta‘minlashning innovatsion yechimlari	422

55.	J.Sh Jurayev	Mehnat muhofazasi va texnika xavfsizligining inson hayoti va sog'lig'ini asrashdagi ahamiyati	434
56.	Sh. Sh. Rustamov	Tartibga solinmagan yo'llarda aqilli svetofoz tizimini joriy etishning afzalliklari	442
PEDAGOGIKA YO'NALISHI BO'YICHA			452
57.	Sh.Sh. Abdullayeva	Talabalarining til konstruksiyalarini o'zlashtirishlarida sun'iy intellekt modellaridan foydalanish	452
58.	E.E Ro'zmatov	Applying andragogical educational approaches in the process of improving the qualifications of social protection system employees in new uzbekistan	461
59.	L.I Suvonova	Prospects for the of steam technologies in the higher education system	467
60.	O.O Sirojov	Talabalarining o'quv faoliyati va uni motivatsiyalash masalasining pedagogika sohasidagi falsafiy talqini	473
61.	Э.А Рахимова М.Г Арипова	Фантазия против факта: художественный вымысел как способ переосмысления истории	480
62.	K.A Abdullaeva	Methodological aspects of developing digital competence in future teachers	486
63.	Д.Н Шахназарова	Влияние мессенджеров и социальных сетей на письменную речь: деградация или эволюция?	494
64.	T.T To'xmatova	Эффективность применения инновационных методов в развитии речевых компетенций студентов технических вузов	499
65.	O.O Sirojov	Application of digital technologies in the educational process to enhance students' learning motivation	509
66.	M.A Yusupova	The opportunities of implementing discursive electronic resources in english language teaching in higher education in Uzbekistan	515
67.	N.A Danikulova	Pedagogical strategies for developing english language skills through the focus-defocus approach in efl classrooms	525
68.	A.N Jumatov	A comparative analysis of morphological	533

		reduplication in english and uzbek: structural, semantic and pragmatic perspectives	
69.	L.M Muhammadiyeva O.P Aslonova	Ta'lim klasteri sharoitida inklyuziv ta'lim mazmuni	540
70.	O.P Aslonova	Rivojlantiruvchi ta'lim va shaxs kamoloti	546
71.	D.M Tuyg'unov	She'riy drama vositasida aktyor badiiy nutqini rivojlantirishning etimologik va pedagogik asoslari	552
72.	B.S Rasulova O. P. Aslonov	Steam modelini art-terapiya bilan integratsiyalash mazmuni	557
73.	Z.R Sulaymanov	Kompyuterli matematik tizimlar yordamida talabalarning amaliy ko'nikmalarini rivojlantirish	561
74.	И.А Абдуазизова	Когнитивно-прагматический поворот в исследованиях экспликации и импликации в художественном переводе	586
75.	D.M Mamatova	A comparative linguistic study of omar khayyam's rubaiyat	593
76.	E.R. Xolmatov	Inklyuziv ta'lim beruvchi tashkilotlarda seysmik xavfsizlik soatlari bo'yicha o'qitishni tashkil etish	602
HUQUQSHUNOSLIK YO'NALISHI BO'YICHA			609
77.	М. И Махсадов	Некоторые вопросы модернизации национального административного законодательства: на примере законодательства об административных правонарушениях республики корея и республики узбекистан	609
78.	A.M Payziyev	Shayxontohur tumanida narkojinoyatchilik profilaktikasi: muammo va yechimlar	617
79.	Д.Р Махмудов Ш.С Марзажонов	Янги ўзбекистонда турмуш доирасидаги жиноятларни олдини олиш давр талаби (андижон вилояти мисолида)	623
80.	М.И Махсадов	Рақамли муҳит, экологик маданият ва жамоат хавфсизлиги: маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексни хорижий тажриба (жанубий корея мисолида) асосида такомиллаштириш	639
81.	Д.Р Махмудов	Влияние распространения	648

	Ш.Р Махмудов	синтетических наркотических средств на общественный порядок и научно-инновационные подходы в борьбе с ним	
82.	Y. Pulatov	Huquq-tartibotni mustahkamlash va jinoyatchilikka qarshi kurashni kuchaytirishning ustuvor yo'nalishlari to'g'risida	665
83.	M.Sh Kutlimuratov	Xorijiy davlatlarda huquqbuzarliklar profilaktikasi faoliyati tajribasi	671
84.	F.O Shokirov	Qo'riqlash xizmati faoliyatida xavf tahlili va profilaktik boshqaruv mexanizmlarini joriy etish	682
85.	G'.B Nazarov	Milliy gvardiya tizimida xavfsizlik sektori islohotlarini amalga oshirishning dolzarb masalalari	694
86.	A.A Ahrorqulov	Notijorat tashkilotlari to'g'risidagi qonunchilik va huquqni qo'llash amaliyotini takomillashtirish	709
87.	Y.R Dosjanova	Sudya psixologiyasining pedagogik shakllanishida diniy qadriyatlarning o'rni va ahamiyati	714
88.	S.Z Toxirova	Mualliflik huquqini buzganlik uchun javobgarlik masalalari: xalqaro va milliy tajriba	717
89.	Н.Д Хикматов	Право на цифровые активы при неплатежеспособности: имущество должника или имущество клиента	724
90.	D. Mamadjonova	Siyosiy partiyalar faoliyatining o'ziga xos xususiyatlari	731
IQTISODIYOT YO'NALISHI BO'YICHA			737
91.	M.Sh Abduxakimov	Mehnatga haq to'lash bo'yicha qarzlar hisobini xalqaro standartlar asosida takomillashtirish	737
92.	O'.B Bahodirov	Nodavlat notijorat tashkilotlarida zamonaviy boshqaruv usullarini joriy etish	741
93.	B.B Suvonov	Korxonalarda mehnat unumdorligi va moliyaviy natijalar o'rtasidagi bog'liqlikni ekonometrik tahlil qilish	747
94.	I.D Toraxodjayeva	O'zbekiston respublikasida vakolatli iqtisodiy operator institutini takomillashtirish masalalari	754
95.	B.I Isroilov	Biznes sub'yektlarida bankrotlik iqtisodiy	759

	M.O Razzaqberganova	kategoriya sifatida: mohiyati, sabablari va turlari	
96.	O'.B Bahodirov	Nodavlat notijorat tashkilotlarida mehnat samaradorligini oshirishda moddiy va nomoddiy rag'batlantirish tizimining o'rnini takomillashtirish	766
97.	M.G To'rayeva	Korporativ boshqaruvda inson resurslarini samarali boshqarish orqali mehnat unumdorligini oshirish mexanizmlari	772
98.	M.Sh Abduxakimov	Korxonalarda mehnatga haq to'lash tizimini modernizatsiya qilish va samaradorlikni oshirish mexanizmlari	777
MAQOLALARGA QO'YILADIGAN TALABLAR			782
ТРЕБОВАНИЯ ПРЕДЪЯВЛЯЕМЫЕ К СТАТЬЯМ			785
REQUIREMENTS FOR ARTICLES			788
MUNDARIJA			791

**KAMBAG‘ALLIKNI QISQARTIRISH VA BANDLIK VAZIRLIGI
XODIMLARINING MALAKASINI OSHIRISH MARKAZI**

"INSON KAPITALI VA MEHNATNI MUHOFAZA QILISH"
ILMIY–AMALIY ELEKTRON
JURNAL

"ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ КАПИТАЛ И ОХРАНА ТРУДА"
НАУЧНО–ПРАКТИЧЕСКИЙ ЭЛЕКТРОННЫЙ
ЖУРНАЛ

"HUMAN CAPITAL AND OCCUPATIONAL SAFETY"
SCIENTIFIC AND PRACTICAL ELECTRONIC
JOURNAL

Bosh muharrir:
A.X.Raxmonov

Bosh muharrir o‘rinbosari:
R.R.Nurmamatova

Mas’ul kotib:
X.N.To‘xtaboyev,
U.B.Qadirov

Manzil: 100102, Toshkent shahri,
Yangiayot tumani, Lutfikor ko‘chasi 33–uy.
Tayyorlandi 29.06.2026–y.
Bichimi A4 ¹/₂. Tayms garnitulasi.
Elektron jurnal.

© O‘zbekiston Respublikasi Kambag‘allikni qisqartirish va bandlik vazirligi
xodimlarining malakasini oshirish markazi